

Vörösmarty Mihály

Cserhalom

(1825. április–május; részlet)

Cserhalom a meredek helyen is már meg vala víva,
A vérben fürdött Salamon fölütött az oromra,
Elfoglalt ragyogó zászlót lobogatva kezében.
Már csak tetteiből vélnéd országok urának:
Mindene tépve vagon, tetemén nincs semmi királyi.
Itt is megszalad a kunság, más részen előttök
Áll a széledező dandárral Géza, s Oposnak
Életvesztegető buzogánya kopog le fejökre.
Merre, hová? nincs út, menedék nincs, gyász van előttök,
Gyász nyomaikban: dőlt feleiknek szörnyü halála.
Árboc is, a szomorú csatazaj zendülve fülében,
Mégfuta Ernyeitől, s rabját fölkapta ölébe.
Vaddá lett veszedelmében, nem hallgata szóra
S nem vala mint ezelőtt szerelemmel képe mosolygó;
Féltés ült azon, és vesztő borulása szívének.
A lány esdeklő szemeit most senki sem érté,
Tajtékozó paripán lebegett reszketve sikoltva,
Vad szél hordta haját, vad szél hordozta ruháit,
S a bajnok vas karja feküdt bús keble verésin.

Fenn vala már László, s vállát bekötözni leszállott.
Most hogy előtte rohant a lány gyötrelmivel Árboc,
Rá iszonyú szemeket vetvén végezte kötését,
S lóra kapott. Hangos dobogását messze kihallá
A szaladó Árboc. „Haj! hát elvesztlek Etelke,
És az írigy végzés téged sem hágy meg ölemnek?
Vesszek el inkább, és te is akkor vész el előttem.”
Így szól, s visszatekint, s fél dárdavetésnyire látja
Gáttalan űzőjét villogva nyomába rohanni.
Még egyszer meghajtja lovát, s keseredve szorítván
A lányt melléhez legutósó harca elől fut.
Mindinkább közelít a zaj. Már méri fejéhez
A kardot László. Még jókor visszacsap Árboc,
És a gyilkos ütést vasa elhárítja fejeéről.
Ekkor tágulást lelvén a lányka, öléből
Földre szökik szaporán. S most Árboc szembekerülve
Harcol oroszlánként, melynek fölverte tanyáját
A környéki vadász. Jó fegyvere mint az élő láng
Villog markában s Lászlónak melle felé jár.

S mintha tanyát ottan kívánna felütni örökre,
Mind csak azon fárad; mélysége kecsegteti, abba
Vágy belahatni s szivét onnan kicsikarni vasával,
A szivet, a lánynak, mint vélte, ha veszne, jutandót.
Harca dühösb vala mint ártó. Vas várta csatázott,
Mely iszonyú csengésekkel felel a sok ütésnek.
Nem hever a legerősb daliának jobbja is addíg;
Dúlja, emészti az őt és megfárasztja sebekkel,
Hogy végtére betört házként nyergére leroskad
S tündér vágyaiból a halál veszi által az omlót.
Csak maga állt már a győző s harc-nyomta lováról
A vérsíkra leszállt. A lányka elébe borúla,
És köszönő ajakát az örömmel hangja futá el.
László a remegőt kegyesen fölemelte magához.
Az kipihent karján, s a holt Árbocra tekintvén
Meggzáná esetét, s így szólt jó lelke hevéből:
„Oh, ha szabad még kérni nekem, hálával adósnak,
Hagyd nekem e holtat: gondom van hűlt tetemére.
Nem volt ő zordon, szerelem szép szózatival jött
Lábamhoz, s mikor úr lehetett kényére, rabom volt.
Tán vétkes s büntetni való, hogy rablani eljött;
Ámde kiszenvede már: én őt kis csörge patakhöz
Eltemetem s lobogós dárdát tűzök le porához.
Fölszedem a kikelet rózsáit, a parti virágok
Bokraival sirjára teszem. Hervadjanak ott el,
Mint ő is szomorún elhervada ifju korában.”
Meggfogadá a fejedelem, s enyelegve imígy szólt:
„Hát a győzőnek mi jutalmat szána Etelke?
Nem fog-e Cserhalom neki is szentelni virágot,
Mely hervadjon bár, más szebb kelhet ki porából?”
Szebb vala ő, mint tudta, s szivet csábíta szavával.
Megnézé a lányka, szemét lesütötte ijedve.
Visszaesett a szó ajakán, a gondolat elhalt
Lelkében, s piruló arcát égette szemérem.
És mikoron mégis felelését várta mosolygva
A diadalmas hős, rebegő lány hangon imígy szólt:
„Fejedelem! csak holtaknak kell adni halotti
Tiszteletet, s gyászos koszorút a hervatag ágból.
Élő háladatos szívvel tiszteljük az élet,
S a győző neve kedves hang: leborúlva nevezzük.”
Látta pirulását László, s nem enyelge továbbá.
Mint a tiszta harang kedves csengései, gyöngén
Hangzott a rebegő lánynak szózatja fülében
És lelkébe hatott; de az érzés könnyü hatalmát
A nagy gondolatok kiveték tusakodva eszéből;
Mégis szép szemeit nem merte bevárni szemével;
Harc-koszorúzta fejét a szűnő zajra fölütvén

Szerte körülnézett, de futókat nem mene űzni.
 Néma szelídséggel vezeté atyjához Etelkét,
 És az öreg harcos karjába fogadta leányát
 Elvetvén gondját, mellyel volt nyomva, szivéről,
 S így szólt elboruló szemeit magas égnek emelvén:
 „Mért mondott nyelvem panaszos szót ellened oh ég!
 Nem büntetsz te, megáldottál bánattal, örömmel,
 S most a bánat után tisztább örömekre derülök.
 Oh, már nem lesz üres vénségem, mert velem vagy,
 És a puszta lakot szavaid lágy hangja betölti.”
 Így minden részről az örömnök napja beállott.
 Elragadott fiak és hölgyek rokonaikra borulván
 Gazdag örömkönnyek folyták a bajnokok arcát.
 Nincsen már csata. Rémitő hús csendben alusznak
 A rohanó daliák. Szél nem mozgatja meg őket.

László Cserhalmon

Az Aurorában 1826-ban megjelent metszet és az arról készült korabeli festmény

Tompa Mihály
Szent László királyról

Egy vén regét mondok Szent László királyról,
A cserhalmi hősről, Bélának fiáról;

Ki, – mint megíratott lapján krónikáknak, –
Kilencvenkettőt hogy ezren túl irnának:

A pogány kunokkal harmadszor vítt harcot,
Kik országán tőnek sok keserves sarcot.

Először is vitéz karjának általa,
Ő nagy megromlásuk Kisvárdánál vala;

Reájok-nódítván magyaroknak hadát,
Vón a kun futamást, elvesztvén a csatát.

Másodszor a Tömös mellé rekedének,
Hol lőn nagy folyása támadók vérenek:

Egy lábíg vesztenek partján a folyónak
Csupán egy szaladván haza hírmondónak.

Ákos vezér alatt, most harmadik csatán,
Háborgatá a hont istentelen pogány.

A dolgok mivoltát hogy megbeszéléné:
Két szemes száguldót futamatott elé.

De vérszemet kapván már a magyar sereg,
Jötte árát a kún harmadszor adta meg:

A porba hullt kemény Ákos vezér feje,
László király saját kezével ütte le:

Megrontá, elveszté utána táborát,
Táplálván testökkel az égnek madarát.

Futott, ki a kemény csatán el nem veszett,
Erdőkben, bérceken keresvén rejteket;

Sok pedig keresztyén-fogságba akada;
Imígyen pusztúlt el kunoknak ő hada.

László, ki megveré az ellen hadait,
Békében hordozá népének gondjait;

A megnyugvásra nem is hagyván időt
Ügyes-bajos dolog Tordába hitta őt.

A nép rövidségét mert szivére vette,
A helytelenkedőt büntetvén felette;

Gonoszoknak útját hatalma elveszté,
Szarvat emeljenek, addig nem ereszté.

S bár útain annyi boszúság találta
Mikoron feddőzött, magát megbírálta,

És a népek felett ítelt igazságban,
Nagy jó véget érven minden szándékában.

Orcáját a szegény előtt nem rejtette,
De vigasztalással s kenyérrel éltette;

Ezért nagy hivségét birta ő népének,
Kik látták jóvoltát szelíd elméjének,

És járt az Úr előtt tiszta kegyességben,
Ki látta útait magasságos égben.

Történt egyik napon, László király midőn
Lovagolna, kopár, csendes halomtetőn,

– Hol árnyas rengeteg köríti a helyet, –
Tünődő lelke mély gondokba mélyedett:

És gondja közepett eszébe nem vevé,
Hogy egy gyanús csapat sietve tart felé;

A vert had emberi, lappangó kunfiak,
Mutatta fegyverök, mutatta a sisak.

Ösmérte a királyt a kósza kun csapat,
Látván, mint hullá el szörnyű csapás alatt

Ákos a had feje, a bús vitéz előtt;
– A harcos óriást, ösmérte minden őt! –

László csak egyedül, s mi több fegyvertelen!
A csapat vakmerő, – fejszámra negyvenen. –

S midőn a rengeteg szélén ólálkodott:
Meglátta a királyt s veszteré lelt okot;

Kiáltván nagy-fennen vérbosszu szavával:
»Társak! vesszessük el hatalmát, magával!

Ki által gonoszúl, vitéz kun, harcmezőn
Éhesen károgó hollóknak étke lőn!«

A mély-gondú király szemét hogy felveté:
Átlátta a veszélyt, amely fenyegeté;

Reá már vonva volt a halálnak íja;
Hogy éltenek várát végromlásra víja;

Nem volt bizakodás emberek fiába...
Veté reménységét seregek urába!

Ki által népének, mely már elepede,
Hüvös forrást nyitott a szikla kebele,

S kinek őrző karja fedezte, mint paizs,
Éltét a csatákon: benne bizék ma is.

Ki bízik az Úrban, az meg nem szégyenül,
Mert az ő angyali tábort-járnak körül.

László fohászzkodék... s az Úr oltalma kész:
Földig ketté hasadt az izmos sziklabérc,

Egy mástól messze eltágván két fala,
Közben fejszédítő üres mélység vala,

Mely őt elválasztá vad üldözőitől,
Kik álmélkodással állottak túl-felől;

Majd rettegés között mind hátra-tértenek,
– Kezökből elhullván a gyilkos fegyverek. –

És míg a szent király bizton tovább-megyen:
A csudának jele maradt azon helyen,

Mély *lópatkónyomot* hagyván a mén lába,
A tetőt borító kemény kősziklába’.

Sok századoknak lőn azóta múlása,
Miképen egy éjnek rövid vigyázása;

Azóta elhamvadt László, a szent király,
És sok koronás fő sírboltja álminál;

Hanem patkónyoma maiglan ott vagyon
Szent László lovának, a szirtes bércfalon;

Hol lassú zörejjel ömlik le a patak,
Szirten ülő tiszta- s topolyafák alatt.

Körüle hallgatás... s a multak képe leng...
S az érező kebel mélyen el-elmereng.